



Kokonaisarvio suhdannetilanteesta ja poikkeuksellisten olojen määritelmän täyttymisestä

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan on sisällytetty poikkeuksellisia suhdannetilanteita varten mekanismi, joka mahdollistaa kehysäännöstä poikkeamisen enintään yhden miljardin suuruisella, kertaluontoisiin menoihin kohdennettavalla summalla. Ohjelman mukaan poikkeama voi olla kunakin vuonna enintään 500 miljoonaa euroa.

Hallitusohjelman liite 6 täsmentää, että mekanismeissa tarkoitettussa mielessä poikkeukselliset olot vallitsevat, ”jos Suomen talous ajautuu poikkeukselliseen taantumaa maailmantalouden ja etenkin euroalueen vakavan suhdannetaantumaa tai muun hallituksen toimista riippumattoman tilapäisen vakavan kysyntähäiriön takia.” Liitteen 6 mukaan tilanteen poikkeuksellisuutta koskevassa kokonaisarviossa huomio tulee kiinnittää erityisesti bruttokansantuotteen ja työttömyysasteen kehitykseen.

Kuluvana vuonna taloudelliselle toiminnalle on asetettu euroalueella ja myös muualla maailmassa rajoitteita COVID-19 -pandemian takia, ja rajoitteet ovat aiheuttaneet maailmanlaajuisen taloudellisen kriisin. Suomen hallitus esitti 16.3.2020 Suomen olevan koronavirustilanteen vuoksi poikkeusoloissa. Julkiset kokoontumiset rajoitettiin kymmenen henkeen, ja mm. koulujen antama lähiopetus sekä monien julkisten palvelujen toiminta keskeytettiin.

Myös yksityisten palveluyritysten toimintaa on rajoitettu suosituksin ja kielloin, ja esimerkiksi ravintoloiden toiminta keskeytettiin 4.4.2020 take away -myyntiä lukuun ottamatta toukokuun loppuun saakka. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan koronatilanteen vuoksi alkaneita lomautusjaksoja olisi 30.4. ollut noin 173 000 ja alkaneita työttömyysjaksoja noin 20 000.

Koska Kiinassa tehtyjä toimenpiteitä lukuun ottamatta maailmantalouteen eniten vaikuttaneet rajoitteet on otettu käyttöön vasta kuluvan vuoden ensimmäisen neljänneksen loppupuolella tai sen jälkeen, niiden taloudellisista vaikutuksista ei ole vielä mahdollista muodostaa selkeää kuvaa. Emme voi vielä myöskään vielä esittää perusteltuja kvantitatiivisia arvioita siitä, missä määrin työllisyystilanteen heikkeneminen tai Suomen BKT:n odotettavissa oleva supistuminen johtuvat hallituksen politiikkavalinnoista ja missä määrin syistä, jotka ovat hallitusohjelmassa tarkoitettussa mielessä ”hallituksen toimista riippumattoman tilapäisen vakavan kysyntähäiriön” aiheuttamia.

On silti ilmeistä, että sekä euroalueella että kokonaisuutena tarkastellussa maailmantaloudessa vallitsee nyt suhdannetaantuma hallitusohjelmassa tarkoitettussa mielessä. COVID 19 -pandemian aiheuttama kriisi kohdistui EU-maista ensimmäisenä Italiaan, ja Italian kansallisen tilastoinstituutin (Istatin) 30.4. julkistaman arvion mukaan Italian BKT supistui kuluvan vuoden ensimmäisellä neljänneksellä 4,7 prosenttia edelliseen vuosineljännekseen verrattuna ja 4,8 prosenttia edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Eurostatin 30.4.2020 julkistamien ennakkotietojen mukaan euroalueen BKT olisi supistunut ensimmäisellä neljänneksellä 3,8



prosenttia edelliseen neljännekseen ja 3,3 prosenttia edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna.

Euromaiden talouden ja koko maailmantalouden voimakas supistuminen tulee heijastumaan Suomen vientiin ja sen välityksellä myös koko kansantalouteen, ja siksi Suomessa on suhdannetaantuma myös euroalueen ja koko maailman vakavan suhdannetaantumien takia. Lisäksi monien kotimaisten palvelujen kysyntä on vähentynyt paitsi hallituksen toimien vuoksi, myös kuluttajien kasvaneen varovaisuuden ja kriisitietoisuuden takia.

Ehdot, jotka hallitusohjelmassa esitetyn määritelmän mukaan oikeuttavat kehysäännöstä poikkeamiseen, ovat siis toteutuneet, ja menokehysäännöstä poikkeaminen on perusteltua vuonna 2021. Hallitusohjelman mukaan poikkeama voi olla kunakin vuonna enintään 500 miljoonaa euroa.

Elvytyksen määrä, jota menokehysylityksenä esitetään, on huomattavan pieni ottaen huomioon talouden nopea ja voimakas supistuminen ja globaali mittakaava. Aikataulullisesti elvytystoimet tulisi lisäksi aloittaa mahdollisimman nopeasti liikkumis- ja kokoontumisrajoitusten päättyessä, sillä valtiontalouden menokehys ei rajoita kohdennettuja ja väliaikaisia toimenpiteitä vuonna 2020 valmiuslain voimassa ollessa.

Julkisen velan kasvaessa on entistä tärkeämpää pohtia, miten lisämääräraha käytetään eli miten sillä saadaan eniten hyötyä taloutemme rakentamiseksi. Tutkimusten mukaan¹ finanssipoliittisista elvytystoimenpiteistä talouden ja työllisyyden kannalta tehokkaimpia toimenpiteitä ovat julkiset investoinnit, joiden kerroinvaikutus makrotalouteen on paljon suurempi kuin esim. mittaluokaltaan yhtä suurten verokevennysten. Investoinnit voivat suuntautua infrastruktuuriin tai tuotantoon tai voivat olla investointeja koulutukseen, tutkimukseen ja kehitykseen.

Investointi koulutukseen

Kestävyyssvajeen ja julkisen velan kasvaessa Suomi on tehnyt korjausliikettä vähentämällä merkittävästi tutkimus- ja koulutuspanoksia viimeisten parin vuosikymmenen aikana. Suhteessa kilpailijamaihimme tiputus on ollut huomattava. Esimerkiksi korkeakoulujen aloituspaikkamäärää suhteessa ikäluokkien kokoon on koko 2000-luvun ajan vähennetty, vaikka julkilausuttu kansallinen tavoite on ollut, että puolella aikuisväestöstä olisi korkeakoulututkinto.

Koronakriisi on vienyt erityisesti palvelualan työpaikkoja, joissa opiskelijat ja opiskelupaikkaa vailla olevat nuoret usein työskentelevät. Erityisesti tässä tilanteessa paras tulevaisuusinvestointi ja myös työttömyyden hoitotoimi olisi korkeakoulupaikkojen merkittävä lisäys, jolla voitaisiin samalla purkaa jatkuvaa hakupainetta ja lievittää valintakokeisiin tänä keväänä liitettyjä ongelmia. Tutkimukset osoittavat, että kustannuksiinsa suhteutettuna koulutusinvestointien tuotto on sekä koko kansantalouden että yksityistalouden kannalta ylivoimainen ja sillä turvattaisiin talouden tuotantokyky ja tuottavuuden kasvupotentiaali tulevaisuudessa.

¹ Ks. esim. Hjelm, Göran & Stockhammar, Pär, 2016. "Short Run Effects of Fiscal Policy on GDP and Employment: Swedish Evidence," Working Papers 147, National Institute of Economic Research.



Tämä toimenpide olisi myös helppo toteuttaa verrattuna muihin toimenpiteisiin. Koulutuspaikkoja voitaisiin lisätä huomattavasti, etenkin kun etäopetusta ja sen laatua voidaan parantaa ilman suuria lisäkustannuksia ja tilainvestointeja. Opiskelupaikkojen lisäys voidaan tehdä vieläpä aluetaloudellisella painotuksella ja parantaa samalla alueiden tasa-arvoa.

Suhdannekuopassa investoinnit etupainotteisesti koulutukseen voimistaisivat seuraavaa nousukautta, koska talouskasvun ja investointien esteeksi on jo Suomessakin muodostunut osaajapula. Pienenä, syrjäisenä valtiona Suomen suhteellinen etu globaalitaloudessa on korkeasti koulutettu väestö.

Helsingissä 4. päivänä toukokuuta 2020

Elina Pylkkänen
johtaja

Ilkka Kiema
tutkimuskoordinaattori, ennustepäällikkö